

1974-1999 25 χρόνια δημοκρατία

Του Ι. Κ. ΠΡΕΤΕΝΤΕΡΗ

ΣΤΑ ΜΕΣΑ Ιουλίου του 1974 ένα νεαρό ζευγάρι χάζευε στους δρόμους της Ρώμης. Όπως κάθε χρόνο αφότου είχαν διαφύγει κυνηγημένοι από τη στρατοκρατούμενη Ελλάδα, ταξίδευαν για τον τόπο των διακοπών τους, τη Σπερλόγκα, ένα ψαροχώρι κάπου μεταξύ Ρώμης και Νάπολης. Καθ' οδόν, σταμάτησαν για δυο-τρεις μέρες στην Αιώνια Πόλη.

Μπροστά στο Πάνθεον, τα μάτια τους έπεσαν στους τίτλους των εφημερίδων. «*Πραξικόπημα στην Κύπρο*», «*Σκοτώθηκε ο Μακάριος*». Ο Μακάριος, βεβαίως, δεν είχε σκοτωθεί αλλά οι διακοπές ανεβλήθησαν επ' αόριστον. Εσπευσαν στα γραφεία του ΠΑΚ να μάθουν νεότερα. Και παρέμειναν στη Ρώμη, σε κλίμα έντονου πολιτικού πυρετού μεταξύ των εκεί Ελλήνων, ακόμη και μετά την επιστροφή του *Κωνσταντίνου Καραμανλή* στην Αθήνα.

Ο Κ. Σημίτης, 38 ετών τότε, ήταν καθηγητής στο Γκίσεν της Γερμανίας και μέλος του Εθνικού Συμβουλίου του ΠΑΚ. Καταζητούμενος από τη χούντα για την αντιστασιακή του δράση... Στη Ρώμη άρχισαν να συρρέουν στελέχη του αντιδικτατορικού αγώνα από ολόκληρη την Ευρώπη. Μέρα με την ημέρα γινόταν φανερό ότι η δικτατορία κατέρρεε! Κάποιοι ετοίμαζαν ήδη τις βαλίτσες τους για την Αθήνα. Στις 24 Ιουλίου όμως ο *Ανδρέας Παπανδρέου* υπεδέχθη την αποκατάσταση της δημοκρατίας με μια δήλωση που έμοιαζε περισσότερο με καταγγελία! Στα στελέχη του ΠΑΚ η δήλωση έπεσε σαν κεραμίδια.

Δεν ήταν η πρώτη φορά που ο Σημίτης διαφωνούσε με τον αρχηγό του. Ούτε και η τελευταία! Αναγκάστηκε να μείνει στη Ρώμη και από εκεί να βρεθεί στο Βίντερπουρ της Ελβετίας, ώπου τα περισσότερα στελέχη του ΠΑΚ μπόρεσαν να πείσουν τον *Ανδρέα Παπανδρέου* να βάλει νερό στο κρασί του. Στο ενδιάμεσο, πάντως, πρόλαβε να πάει και δυο-τρεις μέρες στη Σπερλόγκα. Τυπικός Σημίτης: το πρόγραμμά του μπορεί να ανατραπεί αλλά πολύ δύσκολα ανατρέπεται πλήρως!

Η επιστροφή στην Ελλάδα

Όταν ο Παπανδρέου πείστηκε στο Βίντερπουρ ότι η *κυβέρνηση Καραμανλή* παρουσίαζε ορισμένες ποιοτικές διαφορές από την *κυβέρνηση Ανδρουτσόπουλου*, ο Σημίτης ανέλαβε να φύγει για την Αθήνα. Να δει την κατάσταση, να κάνει επαφή με τα στελέχη του ΠΑΚ που βρίσκονταν στην Ελλάδα, να διαπιστώσει ότι δεν υπάρχει πρόβλημα για την επιστροφή του Ανδρέα... Ο αρχηγός του ΠΑΚ επικαλέστηκε «*λόγους ασφαλείας*» για να καθυστερήσει λίγο ακόμη την άφιξή του.

Ο Σημίτης γύρισε στην Αθήνα στις αρχές Αυγούστου 1974. Τον συνέλαβαν στο αεροδρόμιο και τον κράτησαν για αρκετές ώρες! Τα εντάλματα σύλληψης της χούντας ήταν ακόμη ενεργεια... Και παρέμειναν ενεργεια σε σημείο που η *Δάφνη Σημίτη* ενοχλήθηκε και πάλι από την αστυ-

Ο Κ. Σημίτης στο συνέδριο του ΠαΣοΚ το 1996 που τον ανέδειξε στην ηγεσία του. Τρία χρόνια μετά, ο εκσυγχρονισμός παραμένει μειοψηφικό ιδεολογικό ρεύμα μέσα στο κόμμα

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ

Ο διάδοχος

Δεν έχει να αναμετρηθεί μόνο με την κοινωνία. Αναμετριέται καθημερινά και με την ίδια του την παράταξη

νομία του αεροδρομίου, όταν μετά από αρκετές εβδομάδες επιχείρησε να επιστρέψει στη Γερμανία.

Είκοσι πέντε χρόνια αργότερα, ο Σημίτης είναι ο Πρωθυπουργός της Δημοκρατίας που εγκαθιδρύθηκε εκείνες τις ημέρες. Η επιστροφή στη μεταδικτατορική Ελλάδα, τον Αύγουστο του 1974, σήμανε και την οριστική εμπλοκή του με την πολιτική. Ο καθηγητής περνούσε σε δεύτερη μοίρα, παρ' όλο που την άνοιξη του 1975 θα επιστρέψει για λίγους μήνες στο Γκίσεν να ολοκληρώσει τις ακαδημαϊκές υποχρεώσεις του και λίγο αργότερα θα εκλεγεί καθηγητής στο Πάντειο. Ο πολιτικός έπαιρνε οριστικά το προβάδισμα. Καί όμως λίγο απροσδόκητα... «*Κατ' αρχήν πρέπει να φτιάξουμε κόμμα!*» ήταν, ας πούμε, η πρώτη αντίδραση ενός ανθρώπου που δεν είχε ως τότε δώσει δείγματα ιδιαίτερου πολιτικού ακτιβισμού.

Η ρήξη και η έκπληξη

Κάπως έτσι, εκείνο το οριακό καλοκαίρι του 1974, ο νεαρός καθηγητής, που είχε ξεκινήσει για διακοπές στη Ρώμη και στη Σπερλόγκα, βρέθηκε ξαφνικά στην Αθήνα να πρωτοστατεί στις διεργασίες για τη διαμόρφωση ενός σοσιαλιστικού φορέα, να επεξεργάζεται τη «*Διακήρυξη της 3ης Σεπτέμβρη*» (της οποίας ήταν από τους βασικούς συντάκτες) και να ανεβοκατεβαίνει στο Καστρί ως υπεύθυνος του πρώτου προεκλογικού αγώνα του νεοσύστατου ΠαΣοΚ.

Η έλευσή του στην εξουσία, το 1996, ήταν για πολλούς μια έκπληξη, για άλλους μια ρήξη, για ορι-

σμένους μια ανατροπή και για μερικούς ένα λάθος. Το πιθανότερο είναι ότι συνδυάζει όλα αυτά τα στοιχεία... Ο,τι και αν ήταν όμως, και όπως και αν καταλήξει, ο Σημίτης έχει καταφέρει ήδη να προσωποποιήσει το ύστερο στάδιο αυτής της Δημοκρατίας. Για λόγους που σχεδόν δεν έχουν να κάνουν με τα αποτελέσματα της διακυβέρνησής του.

Αυτή η εικοσιπενταετία αποτέλεσε ουσιαστικά μια διαδοχή επαγγελιών. Επαγγελίες οι οποίες – όπως είναι σχεδόν φυσικό – ουδέποτε εκπληρώθηκαν πλήρως. Με τον *Κωνσταντίνο Καραμανλή* ήταν ο εκδημοκρατισμός. Με τον *Ανδρέα Παπανδρέου* η Αλλαγή. Με τον Σημίτη ο εκσυγχρονισμός. Η μεγάλη επιτυχία (ή μήπως ικανότητα;) αυτών των τριών τόσο διαφορετικών πολιτικών είναι ότι κατόρθωσαν την κατάλληλη στιγμή να εκφράσουν το κυρίαρχο κοινωνικό αίτημα. Να καταστούν οι ίδιοι αυτονοήτες επιλογές επειδή αυτό που κόμιζαν ήταν μια αυτονόητη επαγγελία.

Τα μεγάλα προβλήματα

Το πέρασμα από τον ένα στον άλλο περιείχε ταυτόχρονα στοιχεία ρήξης και στοιχεία συνέχειας. Σε συνδυα-

σμό, μάλιστα, σχετικά απρόβλεπτο. Η εναλλαγή μεταξύ Καραμανλή και Παπανδρέου αλλά και η διαδοχή μεταξύ Παπανδρέου και Σημίτη σηματοδοτούσαν το πέρασμα σε μια νέα περίοδο που έφερε κάθε φορά αρκετά από τα στοιχεία της παλαιάς. Αυτό ίσως εξηγεί και τη γενική σταθερότητα της συνολικής εικοσιπενταετίας.

Ας δούμε το εξής. Τα πρώτα χρόνια της περιόδου Παπανδρέου και ως το 1985, η νέα εξουσία τελούσε τρόπον τινά υπό τους περιορισμούς που έθετε η παρουσία του Κ. Καραμανλή στην Προεδρία της Δημοκρατίας. Ακριβώς με τον ίδιο τρόπο, τα πρώτα χρόνια της περιόδου Σημίτη τον ρόλο του περιοριστικού παράγοντα ασκούσε η «*παπανδρεϊκή μειοψηφία*» του ΠαΣοΚ. Ο καθένας ξεκίνησε τρόπον τινά υπό την σκιά του προκατόχου του και χρειάστηκε χρόνο ώπου να απελευθερωθεί από αυτήν τη σκιά.

Αυτή είναι ως τώρα η ειδοποιός διαφορά του Κ. Σημίτη από τους άλλους δύο. Μπορεί η διακυβέρνησή του να κατορθώσει να παρουσιάσει ένα μείζον επίτευγμα, όπως η είσοδος της χώρας στην ΟΝΕ. Μπορεί να έβαλε όντως τη χώρα σε έναν δρόμο εκσυγχρονισμού. Μπορεί να παρουσίασε ένα μικρό οικονομικό θαύμα. Από την άλλη πλευρά όμως, είναι προφανές ότι η συνολική πολιτική επικράτησή του θα προκύψει μόνο μετά από μια νίκη του στις επόμενες βουλευτικές εκλογές. Για να το πω σημαντικά: ο Σημίτης έχει ήδη ένα 1981 αλλά του λείπει ένα 1985.

Εκεί όμως βρίσκεται και το πρόβλημα: σε κάθε περίπτωση, η σκιά του παρελθόντος αποδυναμώνει την προοπτική της νίκης. Ο Ανδρέας Παπανδρέου ανηλήφθηκε, το 1985, πως μπορεί να χειριστεί το ζήτημα μόνο

μέσα από μια στρατηγική ρήξης με τον Κ. Καραμανλή. Δικαιώθηκε... Αντιθέτως, ο Σημίτης επέλεξε ως τώρα περισσότερο μια λογική «*διαφοροποιημένης συνέχειας*» σε σχέση με τον Παπανδρέου. Θα δούμε αν είχε δίκιο με τη σειρά του.

Είναι αλήθεια πως οι καταστάσεις ήταν διαφορετικές. Ο Καραμανλής και ο Παπανδρέου ήταν ιδρυτές. Ο Σημίτης είναι διάδοχος. Είναι προφανές, λοιπόν, ότι δεν μπορούσε να αλλάξει το «*μαγαζί*» προτού το κατακτήσει πλήρως. Δεν είναι τυχαίο ότι και ο ίδιος παραδέχεται πως κέρδισε μεν δύο Συνέδρια του ΠαΣοΚ αλλά κανένα από τα δύο δεν το κέρδισε στη βάση μιας ιδεολογικής πλειοψηφίας. Το 1996 επικράτησε πολιτικά. Το 1999 κέρδισε οργανωτικά.

Μετεώρα βήματα

Κακά τα ψέματα, ο εκσυγχρονισμός παραμένει μειοψηφικό ιδεολογικό ρεύμα μέσα στο ΠαΣοΚ. Γι' αυτό ίσως ο εκσυγχρονισμός της κυβέρνησης Σημίτη παραμένει εν μέρει ιδεολογικά ενοχικός και πολιτικά ατελέσφορος. Κατά κάποιον τρόπο, το ίδιο το ΠαΣοΚ ακυρώνει την επαγγελία που κυρίαρχα προσωποποιεί ο αρχηγός του. Θεωρεί την πολιτική του αναπόφευκτη, ίσως αναγκαία, αλλά όχι απαραίτητως ορθή για τον τόπο. Αν μπορούσαν, αν είχαν τα περιθώρια, μάλλον θα πορεύονταν διαφορετικά! Και αυτό ίσως εξηγεί πολλές αναστολές και ακόμη περισσότερες καθυστερήσεις.

Σε αντίθεση με τον Καραμανλή και τον Παπανδρέου, ο Σημίτης δεν έχει να αναμετρηθεί μόνο με την κοινωνία. Αναμετράται καθημερινά και με την ίδια του την παράταξη. Και τη στιγμή της αναμέτρησης δεν είναι καθόλου σίγουρος με ποια πλευρά θα βρεθούν ακόμη και κορυφαίοι υπουργοί του!

Για όλους αυτούς τους λόγους, ο σημερινός βηματισμός του Κ. Σημίτη παραμένει μετέωρος. Οχι επειδή ο ίδιος έχει δισταγμούς ή αμφιβολίες ή συγχύσεις, κάθε άλλο! Αλλά επειδή επέλεξε να βαδίσει μαζί με τους άλλους και χρειάζεται συχνά να καθυστερεί για να τους περιμένει.